

МЕДИК СТУДЕНТТЕРДИН ЖӨНӨКӨЙ ЖАЗМА КЕПТИК КӨНДҮМДӨРҮН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН МЕТОДДОРУ

Кыскача мазмуну

Кыргызстанда жогорку медициналык кесиптик билим берүүдө медик студенттердин англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрүн кыргыз тилине айкалыштырып окутуу жумуштары биринчи ирет колго алынып изилденип жатканына байланыштуу илимий-теориялык жана илимий-практикалык мазмунда жасалчу жумуштар арбын. Маселен, алардын бири медик студенттердин англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрүн калыптандыруу методдору. Англисче жазма кептик тексттерди пайдалануу жолдорун үйрөнүү, зарыл болгон шартта өз пикирин англис тилинде жаза билүү көндүмүнө ээ болуу, социалдык жана кесиптик чөйрөдө жазма кептин жардамы менен эл аралык кызматташууга активдүү катыша алуусун камсыздоо сыяктуу маселелер Кыргызстандын бардык мекеме-шканалары үчүн кандай маанилүү болсо, медицина тармагы үчүн ошондой актуалдуу болуп турат.

Түйүндүү сөздөр: жогорку медициналык билим берүү, методология, инсанга багыттап окутуу парадигмасы, англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөр, англис тилиндеги жазма кептик тексттер, англис тилин окутууга жаңыча мамиле, компетенция, англис тилин окутуунун жаңы талаптары, ж. б.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ ДЛЯ СТУДЕНТОВ – МЕДИКОВ

Аннотация

В Кыргызстане ведется большая научно-теоретическая и научно-практическая работа в связи с тем, что впервые в высшем медицинском образовании Кыргызстана ведется работа по обучению письменному и устному английскому языку студентов-медиков в сочетании с кыргызским языком. Например, одна из них - это методы развития навыков письменного и устного английского языка у студентов-медиков. Такие вопросы, как обучение использованию письменных текстов на английском языке, способность выражать свои мысли на английском языке, где это необходимо, и обеспечение их активного участия в международном сотрудничестве посредством письменной и устной речи в социальной и профессиональной сферах, также важны для всех кыргызских учреждений, как медицинский сектор так актуален для мед.

Ключевые слова: высшее медицинское образование, методология, парадигма лично-ориентированного обучения, навыки письменного и устного английского языка, письменные и устные тексты на английском языке, новые подходы к преподаванию английского языка, компетенции, новые требования к преподаванию английского языка и т. д.

METHODS OF DEVELOPING WRITING SKILLS FOR MEDICAL STUDENTS

Abstract

In Kyrgyzstan, a lot of scientific-theoretical and scientific-practical work is being carried out because for the first time in higher medical education in Kyrgyzstan, work is being carried out to teach written and oral English to medical students in combination with the Kyrgyz language. For example, one of them is methods of developing written and spoken English skills in medical students. Issues such as training in the use of written texts in English, the ability to express their thoughts in English where necessary, and ensuring their active participation in international cooperation through written and spoken language in the social and professional spheres are also important for all Kyrgyz institutions as the medical sector is so relevant for honey.

Keywords: higher medical education, methodology, paradigm of student-centered learning, written and spoken English skills, written and oral texts in English, new approaches to teaching English, competencies, new requirements for teaching English, etc.

Жаңы кабыл алынган окуу стандарты билимдин маңызын «компетенция» деген түшүнүккө байлап, ал эми медик студенттер ээлик кыла турган тилдик, кептик-коммуникативдик компетенцияларды конкреттүү шартта жасай алууга мүмкүн болгон ишмердүүлүктүн чегинде карап, тил үйрөнүүнүн калган маселелери андай иштерди аткарууга көмөктөшүүчү кошумча элементтер катары мамиле кылуу англис тилиндеги жазма кепти окутуу шартында да негизги орунга чыкканынан да байкоого болот. Нормативдик документтерде белгиленген компетенцияларга

англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрдү өздөштүрүү деңгээлинен караганыбызда анын практикалык иштерде аткаруу кызматы жазуу түрүндөгү сүйлөшүүдөн тартып, официалдуу маалымат алмашуунун негизги жазма тексттик формаларында өз оюн бир нече вариантта (маалымат берүү, суроо салуу, жооп берүү, пикир билдирүү, сунуш айтуу, каяша келтирүү, ж. б.) кагазга түшүрө билүү кудуретин чагылдырган кептик варианттарда ойдун нугуна жараша сүйлөмдүн маани-формасын өзгөртүп, коммуникативдик байланышка катышуучу кырдаалда компетент-

түү экенин көрсөтө алса, окуу процессинде колдонулган кайсы метод болбосун өз максатына жеткен болуп саналат. Азыр айрым методист окумуштуулар белгилегендей [1, 127-154-б.] мындай натыйжаны жаратуу үчүн сөзсүз эле сырттан көчүрүлүп келген инновациялык окутуу методикасын пайдалануу зарыл эмес, аны эгемендүүлүктөн кийинки Кыргызстандагы билим берүү системасындагы окутуу иштери ырастады. Алынчу натыйжага жетүү үчүн окуу-методикалык иштердин максатын туура коюп, аны ишке ашыруучу методикалык базанын теориясын жергиликтүү шартка ылайыктап, ишти уюштуруучулардан тартып, аткаруучуларга чейин сабактагы кызматын тыкыр талдоодон өткөрүү аркылуу результатка барчу ык-усулдардын бардык аракеттерин белгилүү системага келтирип [2, 68–81-б.], анда кандай методдор колдонулушун так белгилеген эксперименттик иштердин өзөгү болууга тийиш.

Медик студенттерге англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрдү калыптандыруу боюнча түзүлгөн эксперименттик иш-чаралардын мазмуну педагогиканын жалпы дидактикалык методдоруна негизделип, бирок англис тилин окутуу боюнча айрым өзгөчөлүктөр бар экенин эске алуу зарылдыгынан предметтик жеке дидактикалык методдорго таянат. Сабактын активдүү аракетке келиши медик студенттердин англис тилин окуп-өздөштүрүү мүмкүнчүлүгүнө жараша болгондуктан, экспериментте натыйжага жетүүнүн кызыкчылыгы студенттердин мектептен алып келген англис тили боюнча билимине, жазма кепти колдонуу кудуретине, сөз байлыгына, англис тилиндеги жазма кепти үйрөнүү муктаждыгына ылайык англис тилин окутуунун методдору толукталып турат. Мында мугалимдин сабакты уюштуруу жана жүрүшү боюнча айрым методдорду алмаштыруусу маанилүү орунду ээлейт. Практика көрсөткөндөй, англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрдү калыптандыруу жумуштарында окутуунун оозеки методдору катары таанылган лекция менен аңгемелешүүнү да колдонууга болгон муктаждык түзүлөт. Болгондо да англис тилиндеги жазма кепти колдонуу шарттарын медик студенттер жакшы түшүнүү үчүн кыргыз тилинде да болуп толук ыктымал. Ошондуктан эксперименттик иштерди уюштурууда, жергиликтүү шартка жараша жүргүзүүдө инсанга багыттап окутуу парадигмасына таянып, медик студенттердин окуу материалдарын туура кабылдап, тез түшүнүүсүнө карай методдорун синхрондуу аракеттерине мугалим тарабынан чыгармачыл мамиле болушу зарыл.

Англис тили предмети дайыма практикалык мазмунда жасалган иштердин жыйынтыгында тил үйрөнүү теориясын сапаттуу ишке ашыргандыктан [3, 11–13-б.], окутуу жумуштары дээрлик практикалык сабакты жүргүзүү методдоруна негизделет. Ал далай кылымдан бери белгилүү. Бирок илимий технологиянын окуу процессине толук аралашуусу чет тили сабактарында колдонуучу бир катар методдорду пайда кылса, педагогикалык илимий чөйрө аны «көрсөтмөлүүлүк методу» деген жалпы аталыш менен окуу-методикалык иштерде пайдаланып жүрөт. Кыргызстанда англис тилин окутуу жумуштары мындай активдүү аракетте турган методдордон алыстай албайт. Көрсөтмөлүүлүк методу медик студенттерге англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрдү үйрөтүүдө да маанилүү орунду ээлейт. Тактай келсек, медик студенттер өздөрүнө мурдаган тааныш эмес англис тилиндеги жазма кептик үлгүлөрү менен иштөөдө логикалык жактан кандай катышта турганына караганда, көрсөтмөлүүлүк методу менен берилген формасына таянып көнүгүү аткаруу айтылчу ойдун ишенимдүү чагылдырылышына жол ачат. Анткени көр-

сөтмөлүүлүк методу мурда тааныш эмес ишти кайталап жасоо, окуу процессинде механикалык форма аркылуу сүйлөм, текст куруу иштерин тез өздөштүрүүгө мүмкүндүк берет. Ал канчалык иллюстрацияланган болсо, мээнин активдүү кабылдоосуна шарт түзүп, мугалим тарабынан көрсөтүлгөн иштин мазмуну даяр түрүндө элестелип [4, 123–141-б.], медик студенттердин өз алдынча иштөө жумуштарын уюштурууга эффективдүү болот. Ырас, аны колдонуу чеберчилиги мугалимдин кесиптик тажрыйбасына, тилди окутуудагы чыгармачыл аракеттерине жараша не бир түрдүү формаларда ишке ашырылып, сабактагы окуу материалын өздөштүрүүгө өз салымын кошот. Көрсөтмөлүүлүк методу англис тилиндеги жазма кептик тексттердин аткаруу жумуштарынын бардык касиетин ачып, окуу процессинде аны жеңил түшүндүрүүгө болгон жазма кептик табиятын деталдаштырып, ички маңызы боюнча бири экинчисинен кандай структурада өзгөчөлөнүп турарын, грамматикалык эрежелер менен синтаксистик жана морфологиялык түзүлүшүн айырмалап берүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болот. Мында мугалимдин өздүк аракеттери гана көрсөтмөлүүлүк методун ишке ашырууга активдүү кызмат кылбастан, медик студенттердин өз аракетин менен уюштурулган көрсөтмө куралдардын коштоосунда жүргүзүлгөн сабактар да маанилүү орунду ээлейт.

Англис тилиндеги жазма кептик тексттер менен иштөө жумуштарында медик студенттердин көрсөтмөлүүлүк методун өз алдынча чыгармачылык менен пайдалануу аракеттери педагогиканын теориясында белгилүү болгон практикалык, лабораториялык методдордун активдешүүсүн камсыздап, окуу иштеринин жүрүшүндө жазма кепти түзүүчү таяныч материалдар менен иштөө, лингвистикалык жана медициналык адабияттар менен таанышуу, алардын ичинен керектүү маалыматтарды алып, жазма кептик объектиси катарында өз алдынча жазуу кептик тексттерди түзүүгө тиешелүү бир катар методдорду пайдалана алышат. Бул методдор медик студенттер англис тилиндеги жазма кептик тексттерди түзүү жолдорун үйрөнүүгө маанилүү кызмат көрсөтүү менен бирге изилдөө материалына айланган жазма кептик көндүмдөрдү окутууга педагогиканын башка методдорун да тартат. Тактап айтканда, медик студенттердин жазма кептик көндүмдөрүн калыптандыруучу ык-усулдардын аракетин туура багытта болушу үчүн педагогиканын эксперимент жүргүзүүгө түздөн-түз катышы бар методдор — медик студенттердин тилдик, кептик-коммуникативдик компетенцияларын калыптандыруучу жазма кептик тексттердин үлгүлөрүн, окуу процессинде шаблон болуп берүүчү жазма кептин формаларын анализдөө, үлгүлөргө таянып жасалган жумуштардан алынган жыйынтыктарды синтездөө, репродуктивдүү жана продуктивдүү жалпылоо, жазма кепти таанып-билүүдөгү коомдук-социалдык, кесиптик-ишмердик мамиле, англис тилиндеги жазма кептин медик студенттин адистиги менен байланышкан табиятын текшерүү, ж.б. экспериментти уюштуруу жана жүргүзүү учурунда [5, 68–87-б.] толук катышып турат.

Кыргызстанда англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрдү кыргыз тилине айкалыштырып окутуу жаңы гана колго алынып жаткандыгына байланыштуу эксперимент үчүн сунушталган материалдар талаптагыдай болбой калышы мүмкүн. Ошондуктан медик студенттердин кесипкөйлүгүн өркүндөтүүгө тикелей кызмат көрсөтүүчү англис тилиндеги жазма кептик тексттерди таап, алардын канчалык маанилүү экенин тактоо маанисинде медицина тармагында эмгектенген адистер менен суроо-жооп

уюштуруу, тажрыйбасы мол медиктер менен аңгемелешүү, иш берүүчүлөрдүн ойлорун билүү максатында 15 суроодон турган анкеталарды таркатып, алынган жоопторду салыштырып, алардын арасынан эксперименттик иштин мазмуну жакшыртуу багытында айтылган пикирлерди өзүнчө топтоштуруп, алардын канчалык маанилүү экенин текшерүү маанисинде кайрадан 15 суроодон турган анкета түзүп, ага карата адистердин көз карашын аудио жана видеого жаздырып, анан экспериментти уюштурууга ал көз караштардын канчалык маанилүү экенин педагогикалык процесске, тажрыйбага катышуучу англис тили мугалимдерине сунушталды. Республика боюнча мурдатан бери англис тилин окутууда медик студенттердин англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрүн калыптандырууда мындай иш-чаралар болбогондуктан, медиктер, мугалимдер арасында бул эксперименттин сапаттуу ишке ашуусуна карай ишенбөөчүлүк 43,1 пайызды түзүп, орусча эле окута берсек болмок дегендер да болду. Бирок биз Кыргызстан өзүнчө эгемендүү мамлекет экенин, анын эли өз жеринде медициналык кызматкерлерден өз эне тилинде оорусу боюнча маалымат алууга укугу бар экенин, ошондой эле улуттук медицина тармагын кыргыз тилинде өнүктүрүү максаты ушул багыттагы эксперименттик иштерге түртүп жатканын түшүндүрүп турдук. Биздин мындай аракеттерибиз айрым аймактарда окуган (мисалы Ош, Жалал-Абад) медик студенттер тарабынан колдоо (67, 6 жана 71, 4 пайыздык көрсөткүчтө) таап, англис тилиндеги жазма кептик кыргыз тилине айкалыштырып окуу аларга бир кыйла жеңилдик түзөөрүн, ал эми тексттерди англисчеден кыргызчага синхрондуу которуу көндүмдөрү жаңы окуу стандартында белгиленген тилдик, кептик-коммуникативдик компетенциялардын медик студенттерде калыптануусуна ыңгайлуу шарттарды бергенин экспериментке катышкан студенттердин көбү (441 студенттин 68,9 пайызы) биз тарабынан берилген суроолорго жооп берүүдө белгилешкен.

Экспериментти уюштурууда бир катар кыйынчылыктарга кабылдык, алар:

- буга чейин бир дагы медициналык жогорку окуу жайында англис тилин кыргыз тилине айкалыштырып окутуу топтордун жоктугу;
- мурдатан түзүлгөн топтор болбогондон кийин англис тилиндеги жазма кептик тексттерди кыргыз тилине айкалыштырып үйрөтүү жолдору окуу процессине кирбей, анын натыйжасында англисче жазма кепти кыргызчага которуп түшүнүү, жазма кептик тексттердин мазмунун кыргызча айтып берүү сыяктуу сабакта активдүү колдонулган ыкмалардын иштиктүү варианттарынын иштелип чыкпагандыгы;
- окуу процессинде колдонуучу англис тилиндеги жазма кептик тексттердин адаптацияланган үлгүлөрүнүн медик студенттер үчүн атайын даярдалган варианттарынын жетишсиздиги;
- сабакта, үйдө жана өз алдынча иштөө аркылуу жазма кептик көндүмдөрүн жатыктыруучу көнүгүүлөр жыйнагынын буга чейин түзүлбөгөндүгү;
- медик студенттерге арналган окуу китебинин ушул мезгилге чейин жазыла электиги;
- медик студенттерге англис тилинен сабак берген мугалимдер жазма кептик тексттерди үйрөтүүдө пайдалануучу методикалык колдонмонун ушул убакка чейин педагогикалык чөйрөгө сунушталбаганы;

Медик студенттердин англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрүн калыптандырууга багытталган эксперименттик иштерди окуу процессине киргизүүдө буга чейин

чет өлкөлөрдө иштелип чыккан илимий-теориялык жана илимий-методикалык мүнөздөгү адабияттардын арасынан жалпыга таанымал, көптөгөн жогорку окуу жайларында активдүү колдонулуп келе жаткан монографиялык изилдөөлөрдү [6, 132-153-б.] мүмкүнчүлүгүбүздүн жетишинче колдонууга аракеттендик. Өзгөчө аларда айтылган теориялык ойлорду эксперименттик иштерде текшерип көрүү максатында медик студенттердин жасаган жумуштары боюнча өзүн-өзү текшерүү методдорун чыгармачылык менен пайдаландык. Ал медик студенттердин жазма кептик тексттерди ар тараптуу үйрөнүү иш-чараларында — жеке пикирин жазма кептик тексттер аркылуу билдирүү (а), жазма кепте маалымат алмашуу (б), өзүнө багытталган жазма кептик тексттерге жооп кайтаруу (в), сынчыл көз карашын ачыкка чыгаруу (г), талкууга коюлган маселеге жазуу түрүндө пикирин билдирүү (д), билимин текшерүү маанисинде берилген викторинага жооп жазуу (е) сыяктуу методдордо [7, 312–327-б.] ийкемдүү аракеттерге келип турду. Аталган методдордун баары бир учурда англис тилинде жазма кептик көндүмдүрдү үйрөтүү жумуштарында колдонулбаганы менен окуу стандартында белгиленген тилдик-кептик-коммуникативдик, инсандык, социалдык-маданий, зарыл болгон шартта кесиптик компетенцияларга медик студенттердин ээлик кылуусуна тилекей катышы бар шарттарда билим берүүнү активдештирүүдө маанилүү кызмат көрсөткөнүн белгилей кетишибиз керек. Мында жазма кептик көндүмдөрдү адатка айлануусун камсыздоо максатында оозеки жооп берүү, жазган иштерин окуу жана которуу, билдирүүгө негизделген маалымат булактары канчалык туура экенин тактоо, талаш маселелерди түшүндүрүү учурунда оозеки айтып берүү монолог жана диалог кептерди колдонуу методдору да англис тили сабагында [8, 47–86-б.] орун алганын айтпай коюуга болбойт. Анткени англис тили сабагы бардык учурда жазуу жумуштары менен уюштурулбай, зарыл болгон шартта, студенттердин жандуу эмоциясына таянган психологиялык, психоллингвистикалык проблемаларды жөнгө салууда өзүн-өзү текшерүүсүн камсыздоочу оозеки сүйлөө жана сүйлөшүү методдорун пайдаланууга муктаждык болуп турат.

Медик студенттердин тилдик кептик-коммуникативдик компетенциялары англис тилиндеги жазма кептик тексттерди жазуу жана оозеки түрүндө окуп-билүү жумуштарынын бирдей аткарылышына көз каранды болгондуктан, окуу процессинде жазма кептик көндүмдөрдү калыптандыруу оозеки түрүндө активдүү жүргүзүлгөн каталардын үстүндө иштөө жумуштарында жеке суроолордун коштоосунда фонталдык текшерүү иштеринин ролун да белгилей кетүүгө тийишпиз. Алар окуу материалы катары иштелип чыккан адаптацияланган тексттик формалардын так аткарылышын текшерүү, бири-биринин каталарын бөлүп көрсөтүү, биргелешип жана өз алдынча окуу материалын вариациялоо аркылуу текст түзүү жумуштарында [9, 124–157-б.], кесиптик тексттерди (оорунун тарыхы, диагноздун коюлушу, ж. б.) кыргызчага которуп айтып берүүдө, социалдык-турмуштук мазмунга ээ (дилбаян, эссе ж. б.) жазуу кептин эрежелерин түшүндүрүүдө [10] оозеки-текшерүү методдоруна таянган окуу ык-усулдар катары кеңири камтылды.

Адабияттар

1. Мильцева Н. А. Система языкового образования в неязыковых специализированных вузах (на материале английского языка): дис. д-ра пед. наук. / Н. А. Мильцева. — Москва: Изд-во Академия ФСБ России, 2008. — 433

с.

2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений [под ред. Е. С. Полат]. — Москва: Издательский центр Академия, 2009. — 272 с.
3. Орлова И. А. Телекоммуникационное проектирование как средство формирования самообразовательной компетентности студентов технических вузов. Автореф. дис... канд. пед. наук / И. А. Орлова. — СПб.: Изд-во СПбПУ, 2009. — 17 с.
4. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: учеб. пособие для студ. вузов / А. П. Панфилова. — Москва: Изд. центр «Академия», 2009. — 192 с.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: пособие для учителей иностр. языков. 2-е изд. / Е. И. Пассов. — Москва: Просвещение, 1991. — 223 с.
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. — Москва: Когито-Центр, 2002. — 396 с.
7. Пассов Е. И., Кузовлева Н. Е. Урок иностранного языка. / Е. И. Пассов, Н. Е. Кузовлева. — Ростов-на-Дону: Феникс. — Москва: Глосса-Пресс, 2010. — 640 с.
8. Петрова Г. А. Формирование иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции студентов: дис. ... канд. пед. наук. / Г. А. Петрова. — Томск: Изд-во ТГПУ, 2009. — 175 с.
9. Рудометова Л. Т. Формирование иноязычной компетентности будущих специалистов в процессе профессиональной подготовки в неязыковом вузе: дис. ... канд. пед. наук / Л. Т. Рудометова. — Кемерово: Изд-во Кемер. гос. ун-та, 2014. — 206 с.
10. Сабырова Э. Алымбаева Б. Балдарга туура тарбия берүүдөгү улуу окумуштуулардын көз карашы. / Э. Сабырова, Б. Алымбаева // К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин Жарчысы. — 2021. — № 1 (55). — 27–31-б.